

зачаровану казку: ті зорі як нашійники з опалів, ті вечірні заходи в монаршій пишноті, ту синяву нерухому, затягнену ніби заслона з барвінків між землею і небом, ті білощі ранків і золотистість вечорів, що моляться на межах звіздяного неба, ті звізди немов плащ сонця серед ночі.

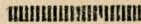
Він вижолобив ложище океанам; Він підвів гірські верхівя; Він дотиком пальця викликав журчання джерел і надав полиск перел.

Він посадив лілеї і пахощами обдарив рожі; на Його солодкий зов викльовується в листю крилаті мотилі, якби шафіри рухомі, якби глядіолі.

Те пташеня, що щебече, оголомшене світлом, і той мох, що вгинається під нашими стопами, і ті цвіти придорожні, що тягнуться як мотузки аметистів: все те є твором руки Улюбленого, всюди видно сліди Його поцілунку й усміху і блеск Його чола, що похилене над улюбленою.

Електта впивається чаром образу. Серце її наповняється і вибухає. Сльози благословенні заливають її обличчя. А вдяка, велика як світ, огортає її душу й несе до Володаря могутнього й милосерного, що для її радощів і пожитку вчинив усі ті чуда: отже цвіти, що прозябають і розцвітають тут виключно для неї, на тій стежині, куди проходить; великі дерева, що розмовляють з її душею; птахи, що пісню любови співають; і те блеском заливаюче сонце на її чолі і волоссю, і запашній подих дужого вітру, що її обіймає, пестить і несе немов велике розпростерте крило щораз ближче до промінної Божої Любови.

Під тягарем того чару Електта паде на коліна, а гимн хвали знімається з її уст...

Василь Лев.

Література відродженої Польщі.

(Докінчення).

Драма.

На виховну ролю театру скоро звернула увагу відроджена Польща, тому й постаралася за зреорганізування театру та уможливлення йому якнайінтенсивнішої громадянської праці. Повстав „Związek artystów scen polskich“, заопікувався актором і дозволив йому розвивати свої спосібності. Заникає зовсім дешевенький провінціональний театр, а старші й молодші актори (Сольський, Венгжина, Юноша, Остерва, Залеський) і такі режисери як Шіллер та Улуханов поставили польську сцену на відповідній висоті театрального мистецтва.

Розвинулася теж опера, головню в Варшаві та у Львові. Одначе великі грошеві вклади і нинішня криза довели до редуції театрів, а передовсім опер.

Здавалося, що серед таких, бодай у початках сприятливих, обставин розвинеться драматична поезія. Тимчасом не так сталося. Вправді ростуть драматурги та множаться драматичні твори, але не все можуть відповідати завданню й висоті цього роду поезії. Першим є знаний з давніших літ Карло Губерт Розтворовський. Він починає від містерій і символізації подій у таких творах як: „Юда з Каріоту“, „Калігуля“, „Страшні діти“, „Милосердя“ та „Воскресення“. Одначе містифікація не вдається.

Зате взявся він в новішах роках до творення надреальних образів, таких як „Несподіванка“ (1929). Тема оперта на правдивому факті, зрештою знана і в українських людських поговірках. Ради грабунку гроша батьки вбивають рідного сина, що перед кільканадцятьма літами виїхав до Америки, а тепер вернув з долярами та заночував непізнаний у батьків, хочаби їм зробити несподіванку. Коли викривається правда, батьки божеволіють. Вони мусять відбутися очищення гріха, „katharsis“ через свідомість власної вини. Природа мстить, а це зображує автор з найгарнішим артизмом і виказує мораль на тлі трагедії людства.

В найбільше реальній темі завжди знаходить Розтворовський основу моралі людства, опертої на першому грісі прародичів, що за них покутує людство і мусить очищуватися. Такого очищення й покути домагається для дітей нещасних батьків-душегубів Франка й Зоськи в наступній, тісно з попередню звязаній, драмі п. н. „Переносини“ (Przeprowadzka 1931). Франко терпить за гріх батьків, переходить шлях найгіршого морального упадку, але відбувши покуту, перепроваджується морально до чистого духового життя.

Коли б Розтворовський написав лишень ці дві драми, виконані з розмахом великого трагічного поета, став би на висоті драматичної творчости в новій польській літературі.

Не вибилися на драматичному полі ані Ем. Зегадлович, ані знаний поет Л. Стафф. Перший заслугує ще на згадку за драму „Оливна лямпка“, що зображує трагедію сільського життя, що ввійшло на неправі тори під впливом новочасної урбанізації села. Поза гарно введеними плястичними постатями драми не можна найти вартости твору в композиції та стилізації теми, рівної клясичній драмі.

В „Полудниці“ (Południca) дає Стафф низку легендарних образів з життя простолюддя, зрештою не звязаних по містечки.

Більші надії заповідає Станіслав Мілашевський, що зачав творчість від перекладу „Дон Хуана“ Ж. Цорілли. Опісля вбирає в сценічні образи історію „Фариса“ (1927) Еміра Вацлава Ржевуського та „Дон Кіхота“. У другій драмі підкреслена вразливість героя на людську кривду, одначе автор не вивів різнородних контурів його романтичности і смішности.

В штуці „Дві польки“ (1931) представив політичні події з 1806 р., одначе вповні не дав розвязки цих подій. Щойно в реалістичній штуці сучасности дає тему, вправді не нову: бо-

ротьбу батька з сином за ту саму жінку („Друге імя кохання“ 1931). Дещо довільний психологізм виступає на тлі акції так, що читач довго не знає, хто побідить. Головно захоплюють по мистецьки уложені діяльogi.

Не визначається великим талантом Людвик Єронім Морштин (1886), найревніший наслідувач Виспянського. Він стає на котурни вчителя народу, старається збуджувати надію й запал, віру в краще майбутнє (XIX ст.) („Шляхом Легіонів“), намагається повчити, що нове життя в Польщі повинно спиратися на обичаєвій чистоті („В тихому дворі“), а вкінці осуджує фанатизм простолюддя в опрацюванні легенди про знайдення хреста у Вислі („Чудо Висли“). В найновішій штуці „Дика бджола“ при помочі символіки змалював в реалістичний спосіб конфлікт молодшої поступової генерації зі старшою, консервативною.

Не великий талант проявляє і Витовт Бунікевич, що з замилюванням опрацьовує баллядові теми. З них найліпша „Чудо кохання“. Тут розвиває думку, що гарний твір повстає дорогою реалізації ідеального образу, вилеліяного в душі. Тут саме вповідає поет тугу за такою правдою. Цю правду виражає мистецька стилізація вірша, а передовсім делікатність рисунку постатей.

Також повістяр Ст. Жеромський вповідає в драмах свої погляди на рідну історію та національні ідеї. З його поважних драм найважлиша „Туронь“, в якій зображує традицію польських повстанців, що їх не розуміє селянин і помагає російським властям їх виловлювати. Жеромський спробував теж з успіхом порушити соціальну тему в комедії „Втекла мені перепілка“ (1924). Тема анальогічна до „Безприютних людей“. Доцент фізики Пшеленцький зрікається в користь суспільної праці любови жінки сільського вчителя. Він убиває в ній любов, а будить гордість і достоїнство людини. Та на прикінці комедії поет ставить отвертим питання, чи не збудиться колись у героя почування цієї жінки.

Суспільними проблемами і людським горем усіх верств занялася теж Г. Запольська в реалістично схоплених драмах, як у „Гірничій Домброві“ і „Царевичу“. В них домінує питання, чи поступки й учинки людей є незалежні чи залежні від самої людини або обставин.

Майстром міщанської комедії у французькому стилі був і містився Степан Кшивошевський. (Krzywoszewski). Веселі сцени переважно з варшавського життя зображують гротескові постаті, виведені під міру й такт гумору („Пан міністер“, „Кольомбіна“), зробили з автора вдатного пис менника. Зате слабше вдаються йому теми історичні, як нпр. в комедії „Пані Хоронжині“. Історичну тему опанував він щойно в „Боротьбі“ 1928. (Подія з 1831 р.).

За історичні теми взявся знову по довгих літах мовчанки Адольф Новачинський. Одначе ці теми вдаються йому слабо, за те дещо ліпше виходить сучасна комедія. „Про добрі і злі

жінки" (1931), хоча й тут недостає головним постатям плястики й життя.

Також не вдаються драматичні справи радше повістяреві ніж драматургові, Тадеєві Рітнерові, що хоче звести драматичну акцію на шлях символів.

Дещо кращою є драма критика й одночасно повістяря Адама Гжимала-Седлецького. Як в історичній темі так і сучасній вміє автор видобути для сценічної гри стільки містецтва, що гротескові теми й комічні постаті вповні вдаються на сцені („Пані Міністрова“, „Їх невістка“, „Matan do wzięcia“), хоча твори не мають правдивого психічного поглиблення та ідейної підстави.

Ще більше ефекту вміє надати комедії Володимир Пежинський, хоч часто імпровізує. Тему находить всюди. З товпи бере перших людей з краю і з коншалянцією пускає їх в рух на сцені. Через це витворюється в штуці найбільший рух у першій акті, з найліпшою, бо зовсім природною його конструкцією.

В наступних актах лучаться несподіванки фактів і припадковність ситуацій. Найбільше пробивається це в творах „Усмішки долі“ та „Дякую за службу“. В першій зубожілий доктор філософії дається за гроші використовувати до нікчемних учинків (розводу приятеля з жінкою), в другій визискувана ріднею пані Анна, молода ще мужатка зрозуміла вкінці своє становище та й те, що вже їй непотрібна, тому відходить від неї, дякуючи за службу.

З низки менше вартісних поетів визначається Степан Кеджинський (ур. 1886), що як автор кількох драм, комедій і фарс має сильний драматичний нерв і вроджене почуття живих постатей. Реалізм образів доповоджує до брутального натуралізму, взятого з життя нижчих суспільних верств. Такі твори як „Очі княжни Фатми“, „Чистий інтерес“, „Забава в коханні“, „Поворот до гріху“, будили живе заінтересування обдуманими інтригами й ситуаціями та галерією добре портретованих фігур.

Казимир Врочинський порушує теми сучасного життя, здебільша інтелігенції, що в повоєнну епоху підупадає на значенні. Підхоплює моменти з життя збільшовізованого поляка, людини без суспільного ідеалізму та байдужого на національні почування („Вона“). А знов у „Відпочинку Донжуана“ представив низку веселих жінок, що з них кожна говорить іншим акцентом.

В „Лямпі Алядина“ дає Вацлав Грубінський начерк власної філософії. Життя є гарне, й найбільші промахи роблять ті, що привязують вагу до якихнебудь дрібниць і стають рабами проминаючих фактів. Передовсім треба радіти з життя і вміти його використовувати, — ставляє автор таку епікурейську засаду.

Ніби вчені проблеми видвигає Бруно Вінавер у комедіях: „Розчин проф. Питля“ та „Промені FF“. Тут учений в усяких життєвих випадках бачить завжди можливість відкрити та здобутків для майбутнього життя людства. Недостача льогічності

вчинків головних постатей виходить з невдатної конструкції самого автора.

Предавний мотив польської літератури взаємовідносин хлопа до пана, але вже в відродженій Польщі, порушує Мечислав Фіялковський у комедії „Пан Посол“ (1919). Братання шляхти польської з польським людом задокументовано тим, що панич із двору жениться з селянкою.

З творчости Юрія Шанявського заслугує на увагу штука: „Адвокат і рожі“. Рожа, запашний квіт, як містичний символ наповнює ідеалізмом душі героїв штуки. Плекання рож переміняється в плекання глибини людської душі та ушляхетнення людини.

З жінок Соф'я Налковська дала ревелюцію своєю штукою п. н. „Дім жінок“ (1930). Авторка виходить із переконання, що ніщо в житті не сталося оконечно раз на все, ніщо не є раз на все заокруглене, викинчене, з нічим немає постійного спокою. З минулого, буцім то вже неживого, виростає цілком новий стан речей, нагло повстає утаєна драма. Навіть померші ще живуть своїм життям і є потрібні для живих. „Дім жінок“ це історія життя пяти вдів та одної розведеної. Жаль і тугу за страченими мужами зображує авторка з найбільшим ефектом.

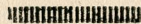
Зовсім новими шляхами хоче повести драматичну штуку критик, маляр і драматург Станислав Ігнат Віткевич. Він ставляє питання: „Чи можливе є хоч би на короткий час повстання такої форми театру, в якій сучасна людина могла би, незалежно від загинулих мітів і вірувань, так переживати метафізичні почування, як їх переживала людина давніше, коли була звязана з цими мітами й повір'ями“. Він думає, що це не може відбуватися дорогою зовсім свобідного zdeформування життя або світу фантазії в цілі створення цілоти, якої сенс був би окреслений тільки внутрішню, чисто сценічною конструкцією, а не вимаганнями послідовної психології й акції відповідно до якихось життєвих заложень; вони можуть відноситися до штук, що є зміцненою репродукцією життя. — Одначе і сам Віткевич не дуже вірить у таку штуку, чого доказом є його песа „Jan Maciej Wścieklica“. Штука оживлена гротесковістю, докладним схопленням предмету і несподіванками діялогів.

Закінченне.

Такий короткий огляд літературного дорібку відродженої Польщі застаючляє над одною проблемою: Чи польська література відповідає завданню духового корму народу. Можна відповісти, що під деякими оглядами ні. Бо ця молода література щойно шукає доріг і то як у темі, так і в формі. Це шукання доріг є впливом вдачі народу й зовнішних чинників, які після війни дали літературній творчості незчислиму скількість тем і поетичних форм, що приглушують провідні думки. Одначе коли йде про відзеркалення моральних та етичних вартостей людства, польська література лише застановляється над їх поодинокими

проявами, розтрясає гріхи минулого, але не все може подати напрями для духової відбудови війною зіпсованої людини. Вправді повстає низка суспільно-обичаєвих повістей, що їх метою є розв'язувати етично-моральні проблеми людини взагалі, не тільки поляка, на тлі воєнних і повоєнних обставин. Повістярі чи новелісти (як Ю. Островський, Ванда Мельцер, М. Русінек, В. Римкевич, І. Віктор) стараються в своїх повістях вказати, яке лихо принесла війна та ще гірше повоєнні роки. Однак не все вміють показати способом виходу зі зла. Часто недостає їх моралізуванню релігійно-етичної підстави, а ідея католицтва не знайшла ще правдивого літературного оформлення*).

Польська література застановляється тепер над недавно минулим і шукає поета індивіду, що виховував би під оглядом державно-будівничим, як виховували колись три віщуні.

Д. Скитський.

Сумнів.

І. Проблема.

Сумнів: дорога до правди, чи манівці заблуканих? Коли придивляємося до духового розладдя в сучасної людини, обезцінення моральних вартостей, вічного хитання людей „без ґрунту“, мусимо з жахом думати про силу розкладу, що має своє джерело — в сумніві. Коли ж доводиться спостерігати легкодушність, з якою заперечують духовість, то хочеться виправдати тих, що ще носяться з сумнівами, що терплять від неспроможности пізнання, але вразливі на таємниці буття. Подібно мусимо вважати за ціннішу людину, що має в собі неспокійне серце, але невпинно шукає, ніж тих усіх, що під маскою спокою й рівноваги ховають байдужість на найпекучіші питання буття.

Може бути, що для кого сумнів не становив ніколи проблеми, той і не збагнув ніколи духових глибин та творчого зусилля в царині пізнання, не розумів, як можна через духове потрясення прямувати до обнови.

Оттак встає перед нами проблема сумніву. Як і інші духові прояви, так і сумнів — явище дуже складне. Духове життя проявляється тут у всій своїй різноманітності. Загально беручи, постава людини, що сумнівається, залежна і від її психічної структури і від духового стану даної доби.

*) Щойно в останнім часі бачимо змагання в тім напрямі. Так нпр. цього року М. Єленська написала збірку оповідань „Szatan zwyciężony“, побудовану вповні на католицьким світогляді й етичних засадах. (Одно з тих оповідань вмістили ми в перекладі в попередньому числі. *Ред.*)